

av forskningsläget för att hjälpa läsaren att bättre uppskatta de enskilda kapitlens unika bidrag. Tellbe sammanfattar dock kapiteln vilket gör att verket upplevs mer som en helhet.

Volymen är välredigerad. Den innehåller ett register över bibelverser, ett författarregister och ett ämnesregister. Detta gör antologin mer användarvänlig. Artiklarna som utgör antologin förtjänar att läsas. Jag misstänker dock att många forskare som kunde ha nytta av dessa artiklar inte kommer att läsa dem, eftersom volymen är för dyr för den genomsnittliga läsaren och bidragen inte är tillgängliga via ”open access”.

Torsten Löfstedt, Linnéuniversitetet

LENA-SOFIA TIEMEYER

Jonah Through the Centuries

Oxford: Wiley, 2021, e-bok, x + 304 sidor, SEK 869, ISBN: 978-1-118-97334-9

Lena-Sofia Tiemeyers kommentar *Jonah Through the Centuries* består av fyra kapitel vilka motsvarar indelningen av Jonaboken i Bibeln. Syftet med kommentaren är att lyfta fram de mest inflytelserika läsningarna av Jonaboken i historien. Hon vill visa att alla återberättelser har sitt ursprung i den bibliska texten samtidigt som hon anser att tolkarens förutfattade meningar, religiösa bakgrund och kulturella antaganden påverkar återberättelserna. För att ge läsaren en insikt i den hebreiska texten använder hon sig av sin egen översättning. Genom en tematisk framställning ämnar hon visa hur olika tolkningar har påverkat och gett upphov till varandra.

I sitt introduktionskapitel fastslår hon att Jonabokens receptions-historia består av en stor tolkningsmångfald. Hon börjar därför med att presentera en kort översikt över de viktigaste tolkningarna i judiska, kristna, muslimska och sekulära läsningar. Judiska tolkningar syns redan i Septuaginta, men det finns många andra judiska texter ur andra templets tid som interagerar med Jonaboken och även Qumranrullarna innehåller mindre textvariationer. Rabbinska tolkningar utsmyckar berättelsen med detaljer om Jonas bakgrund. Kristna tolkningar är ofta typologiska där Jona och andra karaktärer förebådar aspekter av Jesu liv

och död. Den muslimska berättelsen om Jona skiljer sig från den bibliska och får därmed ett nytt fokus: Jona framställs som en trofast profet som förkunnar Guds budskap. I moderna återberättelser av Jonaboken framträder tre ämnen: Jonas flykt från sin kallelse, Jona som flykting, och Jona som ifrågasätter Guds rättvisa. Till sist kommenterar Tiemeyer fiskens mångsidiga tolkning i receptionshistorien vars fascination går ända in i vår tid.

Jona 1 handlar om Jonas kallelse att gå till Nineve samt hans flykt. Tiemeyer undersöker hur personen Jona har tolkats genom historien med fokus på hans härkomst, hans karaktär, anledningen bakom hans olydnad, vad han egentligen flyr ifrån, innehållet i hans budskap samt hans interaktion med sjömännen på skeppet. En viktig teologisk fråga som får stort utrymme i hennes kapitel är anledningen till Jonas flykt. Den mest vanliga tolkningen i receptionshistorien är att Jona är medveten om Guds nåd, vilket får stöd av Jona 4:2. Utifrån detta menar många tolkare att Jona fruktade att bli kallad för falsk profet. Andra anser att han var rädd för att Nineves omvändelse skulle framställa Israel i ett dåligt ljus. En mindre vanlig tolkning är att Jona ville att Nineve skulle bli förstörd för att på det sättet säkerställa Israels överlevnad. Andra förslag är att Jona var rädd (framförallt kristna tolkningar), arg (muslimska) eller vansinnig.

I Jona 2 hamnar Jona i fiskens buk och ber en bön till Gud. Tiemeyer beskriver ingående hur fisken samt Jonas överlevnad i den har tolkats i historien. Fyra tolkningar blir framträdande: fisken som Jonas räddare, ett monster, en symbol för döden samt tolkningar där berättelsen om fisken ses som något pinsamt. Därutöver undersöker hon fiskens beskrivning i poetiska texter samt moderna återberättelser och skönlitterära verk såsom Pinocchio. Även tolkningen av påståendet att Jona befinner sig i fiskens buk i tre dagar och tre nätter diskuteras djupgående. Bland annat ses det som en typologi för Jesu död och uppståndelse, Guds straff för Jonas olydnad samt ett mirakel. Hon beskriver också hur tolkare har löst problemet med fiskens könsbyte i den hebreiska texten. Därefter lyfter hon några teologiska frågor som upp-

står i samband med Jonas bön inuti fisken som till exempel när, hur och vad för slags bön Jona ber. Slutligen diskuterar hon den teologiska betydelsen av att fisken spyr ut Jona på torrt land, hur Jona såg ut efter det samt var han hamnade.

I Jona 3 hör Nineves invånare Jonas budskap och omvänder sig. Tiemeyer analyserar hur exegeter har brottats med de teologiska frågorna som Nineves omvändelse och Guds föränderlighet har gett upphov till. Många kristna tolkningar ser Nineves omvändelse som ett gott exempel samtidigt som jämförelsen mellan Nineve och Israels folk ofta har resulterat i antijudiska tolkningar. Medan judiska tolkningar inte ser Guds föränderlighet som ett problem har det blivit en stor teologisk fråga i kristna tolkningar där man menar att Gud inte ångrar sig. Muslimska tolkningar förstår Jonas budskap som en varning vilket åsidosätter frågan om Guds föränderlighet. Detta leder vidare till frågan vad Jona egentligen säger i Nineve. Medan kristna tolkningar diskuterar innehållet i Jonas predikan, fokuserar judiska tolkningar på det hebreiska ordet *nehpachet* som antingen kan betyda att Nineve ska "omstörtas" eller "omvändas". Slutligen uppmärksammar Tiemeyer att många moderna återberättelser slutar med Jona 3.

Jona 4 består av ett samtal mellan Jona och Gud. Tiemeyer studerar hur Jonas missnöje med Guds benägenhet att vara nådefull har tolkats samt hur olika tolkare har försökt att förstå spänningen mellan Guds nåd och Guds rättvisa. Vanliga anledningar till Jonas ilska är att han fruktade att bli kallad för falsk profet eller att han insåg att det assyriska riket skulle förstöra Israel. Andra tolkningar är att hedningarnas frälsning skulle innebära judarnas död samt att Jona missunnade hedningarna möjligheten att bli Guds barn. Många återberättelser fångar upp den sistnämnda aspekten. Vidare tar hon upp olika tolkningar av plantan och masken som Gud beordrar. Masken har gett upphov till många antijudiska tolkningar i vilken plantan representerar det gamla förbundet och masken antingen Kristus eller evangeliet. Därefter förklarar Tiemeyer att Jona 4:11 antingen kan läsas som en retorisk fråga

eller utsaga. Till slut presenterar hon hur olika återberättelser föreställer sig Jonas, Nineves och fiskens öde.

I sitt avslutningskapitel betonar Tiemeyer att hennes femåriga forskning har lett till många nya och berikande insikter om Jonaboken. Genom att ha mött många olika och motsägelsefulla tolkningar har hon tvingats ompröva sina förutfattade meningar. Hon lyfter fram fem punkter i vilka hon har fått en ny syn på berättelsen i Jonaboken: (1) Jona som person har blivit mer mångfacetterad, (2) fisken har förvandlats till en större teologisk karaktär, (3) hon har börjat ifrågasätta uppriktigheten i Nineves omvändelse, (4) frågan kring sjömännens dygder och brister har blivit mer framträdande, och (5) slutligen har hennes syn på Guds rättvisa utmanats.

Tiemeyers kommentar ger en omfattningsrik överblick över de viktigaste tolkningsskillnaderna i Jonabokens receptionshistoria. Genom sin tematiska framställning lyckas hon med att visa hur de olika tolkningarna har påverkat och gett upphov till varandra. Hon har så till vida uppnått sitt syfte med kommentaren genom att ge de mest inflytelserika omläsningarna av Jonaboken i judiska, kristna, muslimska och sekulära läsningar stort utrymme. Hennes kommentar är således berikande för alla som vill fördjupa samt utmana sin egen syn på berättelsen i Jonaboken.

Jag anser vidare att Tiemeyers kommentar har en bra struktur. Hon belyser de olika frågorna som uppstår utifrån den hebreiska texten genom att beskriva hur de olika traditionerna har tolkat texten. Det blir tydligt att hon har studerat ett stort antal historiska texter inom de judiska, kristna och muslimska traditionerna samtidigt som hon har lyft in en mångfald av moderna återberättelser såsom poetiska texter, teaterpjäser, predikningar, skönlitteratur, musik och konst. Det har varit mycket intressant att se den mångfalden av moderna återberättelser som anknuter till eller är inspirerade av Jonaboken. Ett stort plus i hennes kommentar är bilderna som visar hur berättelsen om Jona framställs i konsten.

En annan styrka är att Tiemeyer valt att presentera de olika tolkningarna i receptionshistorien utan att värdera dem, för att på det sättet utmana läsarna att dra sina egna slutsatser. Samtidigt uppskattar jag att hon i sitt avslutningskapitel lyfter fram det som har varit utmanande och berikande för hennes egen förståelse av Jonabokens tolkning och budskap.

Avslutningsvis menar jag att hennes kunskap i det hebreiska språket är en stor fördel som hon använder sig genomgående av. På de ställen där det finns språkliga svårigheter i texten guidar hon läsaren genom att skriva fram sin egen åsikt.

Annkathrin Kirimwumugabo, Örebro teologiska högskola

JEFFREY M. TRIPP

Direct Internal Quotation in the Gospel of John

WUNT II 493, Tübingen: Mohr Siebeck, 2019, häftad, xii + 323 sidor,
SEK 1311, ISBN: 978-3-16-155956-3

Att de citat som antika författare presenterar inte alltid återger originaltexten med den precision moderna läsare förväntar sig är ett välkänt fenomen. Det är särskilt välrepresenterat i Johannesevangeliet, där det även gäller interna citat – ställen där berättaren eller en karaktär återger något som sagts tidigare i berättelsen. Åhörare som nyss hört Jesus säga ”den som bevarar mitt ord skall aldrig någonsin se (θεωρήσει) döden” (Joh 8:51) kan utan vidare hävda att han sagt att den som bevarar hans ord aldrig ska ”möta (γεύσονται) döden” (8:52), och Jesus själv kan påstå att han sagt att åhörarna ska dö i sina synder (ἀμαρτίας; 8:24), trots att han tre verser tidigare har sagt att de ska dö ”i er synd” (ἀμαρτία; 8:21). Fenomenet har använts för att hävda att evangeliet saknar redaktionella lager (Erich Stange, 1915), att författaren är senil (Gerhard Hoffman, 1933) eller att berättelsen saknar historisk trovärdighet (Edwin Abbot, 1906, och många andra), men sällan studerats som ett avsiktligt stilistiskt drag. I sin reviderade doktorsavhandling från Loyola University (2016) åtgärdar Jeffrey M. Tripp denna brist genom att analysera ställen där Johannesevangeliet presenterar citat som mer eller mindre exakt